

*CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKUL PROGRAMLARINDA TOPLU ÖĞRETİM UYGULAMASI

THE APPLICATION OF THE COLLECTIVE SYSTEM IN TURKISH NATIONAL EDUCATION

Güneş SALI
Kayseri Rehberlik ve
Araştırma Merkezi Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ARSLAN
Erciyes Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada Cumhuriyet dönemi Türk eğitim sistemine toplu öğretim sisteminin girmesiyle uygulamada görülen gelişmeler, karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar irdelenmiştir. Bu amaçla;

1. 1926 öncesi ilkokul programlarının genel görünümü,
2. 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkokul programlarında toplu öğretimin görünümü, bu programlarda ders programı, ders süresi, hedefler, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar,
3. Toplu öğretimin halen yürürlükte olan ilköğretim programlarındaki uygulaması şeklinde belirlenen alt problemlere betimsel yöntemle cevap aranmıştır.

Araştırmayla ilgili veriler belgesel tarama yapılarak elde edilmiş ve kronolojik bir biçimde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Toplu Öğretim, İlkokul Programları, İlköğretimde Toplu Öğretim, Türk Eğitim Sistemi.

ABSTRACT

In this study, the benefits, problems and difficulties of incorporating the collective system into Turkish National Education were investigated. For this purpose, the following issues were included :

1. The general view of Primary school curricula before 1926.
2. The situation of the Collective system in the primary school curricula from 1926, 1936, 1948 and 1968, and lesson schedules, lesson periods, problems and difficulties with regard to the application of these curricula.
3. The problems with its application in the present primary school curricula were also investigated descriptively.

The data for this research were collected through original documents and examined chronologically.

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, araştırmanın amacı, sayıtlar, sınırlılıklar, tanımlar ve kısaltmalar üzerinde durulmuştur.

PROBLEM DURUMU

Eğitim günümüze değin çeşitli yazarlar tarafından değişik biçimlerde tanımlana gelmiştir. Bu tanımlardaki ortak nokta eğitimin bir süreç olmaktan çok, uzak hedefi yansıtmasıdır. 1900'lü yıllarda J. Dewey eğitimin, "yaşantıyı yeniden inşa etme yoluyla yetiştirme" olduğunu vurgulamış ve eğitimi uzak hedefin bir yansıması olmaktan kurtararak, Tyler'ın belirtmiş olduğu gibi, "bir değiştirme süreci" olduğu görüşünü ortaya atmıştır (Ertürk, 1975:12).

Eğitim olgusu insanın var oluşuna dayanmakla birlikte rasyonel süreçler doğrultusunda gerçekleştirilen eğitim yalnızca uygulamaya yönelik bir kavram olarak algılanırken, son yüzyıllarda özellikle davranış bilimlerinden elde edilen bulgular, bireyin ye-

tiştirilmesindeki tutumların değişmesine neden olmuş, bu değişmeler de eğitimde plan ve program unsuruna önem kazandırmıştır (Varış, 1978:36). Eğitimde istenilen sonuçlara ulaşmanın en etkili yollarından birisi, bilim ve teknolojiye meydana gelen değişme ve gelişmelere paralel olarak eğitim programlarının da sürekli olarak gelişmesini sağlamaktır.

Program geliştirme, eğitim programının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanıma göre program geliştirme; programın kapsadığı amaçların sağlıklı ve etkin bir şekilde saptanması ve gerçekleşmesi için faydalanılan esasları, prensipleri (teori) ve faaliyetleri (uygulama) operasyonel anlamda ele alan bir çalışmadır (Varış, 1988:21). Program geliştirme faaliyetleri, ya ortaya çıkan yeni bir ihtiyacı karşılamak ya da mevcut uygulamaların yetersiz görülmesi ve yeni bir seçenek sunulması amacıyla yürütülür.

Toplu öğretim kavramı, eğitim tarihinin hemen her devrinde çeşitli biçimlerde kendini göstermiştir. Toplu

öğretim fikrini ilk kez ortaya atanların başında Platon (M.Ö. 427-347) gelmektedir. Yine Antik Roma'da Cicero (M.Ö. 106-43), Quantilianus gibi filozoflar toplu öğretimi savunmuşlardır.

Daha sonra Erasmus (1467-1536), Montaigne (1533-1592), Comenius (1592-1670), J. Locke (1632-1704) ve Fröbel (1782-1852) gibi filozof ve eğitimciler toplu öğretim fikrini benimsemiş ve savunmuşlardır.

Ancak, toplu öğretim kavramı, bir program sorunu olarak yirminci yüzyılın başlarından itibaren önem kazanmaya başlamıştır. Çeşitli adlar altında geliştirilmiş olan toplu öğretim sistemleri, okulda eğitim-öğretim etkinliklerine konu oluşturan çeşitli bilgiler aracılığı ile, öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve alışkanlıklar arasında birlik ve ahenk oluşturmayı, öğrenciye verilecek bilgiyi dağınıklığından kurtarıp toplamayı, öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve alışkanlıkları, onların biyolojik ilgilerine uydurmayı, bütün bilgi, beceri ve alışkanlıkları genel yaşamsal ihtiyaçlara uygun olarak vermeyi, çocuk ruhu üzerinde toplu ve bütün halinde etki yapmayı amaç edinmişlerdir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için, eğitim-öğretimin içeriği ile programın özel bir seçme ve sıralama gözetilerek alınması ve bunların işlenmesi sırasında öğretim süresinin bu duruma göre bölünmesi ve dağıtılması gerekmiştir. Bu gereklilik hemen bütün toplu öğretim sistemlerinde daha özel nitelikte birer yeni eğitim programı gerektirmiş ve haftalık ders programını altüst etmiş, öğretim yöntemlerinde alışlagelmiş yöntemleri yıkmış, yerlerine yeni hareket biçimlerini koymuştur (Aytuna, 1936: 53-54).

Bir program sorunu olan "toplular öğretim" in başarılı olabilmesi, dikkatli, iyi düşünülmüş ve bilimsel esaslara göre oluşturulacak bir program hazırlanmasını gerektirmektedir. Toplu öğretimde en tipik sorunlardan biri, toplu öğretim programına ne gibi birleştirici ya da toplayıcı sorunların alınacağıdır. Bu sorun uygulamada görülen çeşitli adlar altındaki toplu öğretim sistemlerinde, ilgili eğitimcilerin anlayışlarına, ülke ve çevrenin içinde bulunduğu koşullara, programı yapılacak okulun öğrenim düzeyine bağlı olarak değişmektedir (Aytuna, 1936:56-57).

Toplu öğretim uygulaması, dünyadaki gelişmelerin etkisiyle eğitim sistemimizi özellikle de ilköğretim programlarımızı temelden etkilemiştir. Bu itibarla araştırmamızın problem cümlesi aşağıdaki biçimde tespit edilmiştir:

PROBLEM CÜMLESİ

"Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sistemi'ne toplu öğretim sisteminin girmesiyle uygulamada görülen gelişmeler, karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar nelerdir?"

Bu ana problemi yoklamak üzere aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

ALT PROBLEMLER

- I. 1926 öncesi ilkököl programlarının genel görünümü nedir?
- II. 1926 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?
- III. 1936 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?
- IV. 1948 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?
- V. 1968 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?
- VI. 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkököl programlarında ders programı, ders süresi, hedefler, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar nelerdir?
- VII. İlköğretim programlarında son durum nedir?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüzde toplumların siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişlik göstergesi, eğitimlerinin düzeyi ve niteliği ile bağlantılıdır. Bu, toplumların kalkınma, gelişme ve ilerlemelerinde insan faktörünün öneminden kaynaklanmaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu insan kaynaklarının nitelik ve nicelik yönünden yetiştirilmesinin temelini teşkil eden ilköğretim, Türkiye'nin pek çok sorunu arasında en ön sırada yer almaktadır. Bu sorunun çözümü için ilköğretimimizi, gelişen ve değişen dünya koşullarına çağdaş bir yapı ve anlayışa kavuşturmak gerekmektedir.

Sorunun çözümünde gerçekçi bir yol izleyebilmek ve gelecekle ilgili sağlıklı kararlar almak için geçmişi doğru yorumlamak ön koşuldur. Cumhuriyet dönemi Türk eğitim sistemine Toplu Öğretim uygulamalarının hangi etkiler sonucu girdiğinin, uygulamadaki gelişmelerin, karşılaşılan aksaklıkların ve sorunların analizi ve yorumlanması, bu alandaki boşluğu doldurabileceği gibi, ilköğretimde yeniden yapılanma çalışmalarına büyük ölçüde ışık tutacaktır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

1. 1926 öncesi ilkököl programlarının genel görünümünü belirlemek,
2. Toplu öğretim sisteminin 1926, 1936, 1948 ve 1968 programlarındaki görünümünü belirlemek,
3. 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkököl programlarını ders programı, ders süresi ve hedefler ve uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar yönünden değerlendirmek,
4. İlköğretim programlarında son durumu belirlemek,
5. Elde edilen görüşlerin ışığında bugünkü ve gelecekteki program geliştirme çalışmalarına katkıda bulunacak öneriler geliştirmektir.

SAYILTILAR

Bu araştırma, belgelere dayalı betimsel bir araştırma türü olduğundan, "araştırmada kullanılan kaynakların ve belgelerin güvenilir kabul edileceği" sayılına dayanmaktadır. Bu nedenle, belgelerin güvenilirliği ve geçerliği, belgelerin yasal kaynaklı olup olmadığı ve nesnel görüş taşıyıp taşımadıkları hususları göz önünde tutulmuştur.

SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma, Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sisteminde 1926 öncesi ilkököl programları, ilkököl programının gelişmesinde önemli aşamalar olarak kabul edilen 1926, 1936, 1948, 1968 ilkököl programları ve ilköğretim programlarında son durum ile sınırlıdır.

2. Kullanılan yöntem, teknik ve araçların yapısından doğan sınırlılıklar, bu araştırma için de geçerlidir.

KISALTMALAR

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MEŞ: Milli Eğitim Şurası

TTK : Talim ve Terbiye Kurulu

TTD: Talim ve Terbiye Dairesi

TD: Tebliğler Dergisi

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın türü, araştırma için belirlenen evren ve örneklem, verilerin elde edilmesi, düzenlenmesi ve analizi, ilgili yayın ve araştırmalar üzerinde durulmuştur.

ARAŞTIRMANIN TÜRÜ

Bu araştırma, belgelere dayanarak Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sisteminde toplu öğretim uygulamalarına ait, özellikle geçmişteki olay ve olguları ele alıp oldukları gibi incelemeye yönelik tarihsel bir araştırma türüdür. Belirli zaman dilimleri içinde meydana gelen olay ve olguları belgelerle ve aynen ortaya koymaya yöneliktir. Bu çalışma, yapılan incelemeler sonucunda belirli saptamalar yapılacağı için de betimsel bir araştırma türü sayılabilir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmada, geçmişten günümüze toplu öğretim ile ilgili tüm yazılı ve basılı kaynak evren olarak kabul edilmiştir. Ancak, tüm kaynaklara ulaşmanın olanaksızlığı karşısında, 1926 öncesi ilkököl programları, 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkököl programları, uygulamada olan son ilköğretim programı yanında bu programlarla ilgili konuyu açıklığa kavuşturacak önemli kararlar, raporlar ve yazılı kaynaklar araştırmanın örneklemini teşkil etmiştir.

BİLGİLERİN TOPLANMASI

Ankara'da bulunan üniversitelerin kütüphanelerinde, Talim ve Terbiye Kurulu arşivinde ve kütüphanesinde, Yayınlar Dairesi Kütüphanesinde, Milli Kütüphanede ve Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezinde genel bir literatür taraması yapılmıştır.

VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada, belgesel nitelikteki alt problemler için gerekli bilgilerin elde edilmesinde;

1. İlkokul Programları
2. Milli Eğitim Şura Kararları
3. Talim ve Terbiye Kurulu Kararları
4. Tebliğler Dergileri ve Raporlar
5. Konu ve ilgili diğer yazılı kaynaklar taranmıştır.

VERİLERİN DÜZENLENMESİ

Bilgilerin elde edilmesi kısmında belirtilen yerlerde bulunan evreni oluşturabilecek tüm dokümanlar gözden geçirildikten sonra alt problemlere ilişkin kaynaklardan örneklem olabilecekler taranıp;

a- Tarih sırasına

b- Konuya ilişkin

c- Karşılaştırmaya elverişli olup olmadığına göre düzenlenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sisteminde Toplu Öğretim uygulamalarına ilişkin bulgular ve yoruma yer verilmiştir.

ALT PROBLEMLERE İLİŞKİN

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde; (I) 1926 öncesi ilkököl programlarının genel görünümü, (II) 1926 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (III) 1936 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (IV) 1948 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (V) 1968 ilkököl programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (VI) 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkököl programında ders programı, ders süreci, hedefler, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar, (VII) ilköğretim programında son duruma ilişkin bulgular ve yorum, başlıklar altında bu alt problemlere cevap olacak şekilde sırayla verilmiştir.

Araştırmanın bulguları şöyle özetlenebilir:

1926 öncesi ilkököl programlarında toplu öğretim sistemine yer verilmediği görülmüştür.

1926 programı ile ilk kez eğitim sistemimize girdiği; hedeflerin ilk kez belirlendiği bu programda yaparak yaşayarak öğrenme ilkesinin esas alındığı, çocuktan hareket akımından etkilendiği kuramsal olarak söylenebilirse de uygulamada geleneksel tutumdan uzaklaşamadığı görülmüştür.

1936 programında hedeflerin ve ilkelerin ayrıntılı olarak ilk kez belirlendiği, Atatürk ilkelerinin ilk kez bu programda yer aldığı, çocuğun etkinliğine, ilgi ve ihtiyaçlarına önem veren toplu öğretim esasına dayalı olarak geliştirdiği, ancak 1926 programında gözlenen çok yönlü içerikten uzaklaşmadığı görülmüştür.

1948 programının, çocuğun etkinliğine, ilgi ve ihtiyaçlarına önem veren toplu öğretim esasına dayalı olarak geliştirildiği, ancak içeriğin çok yüklü olması, okul araç gereç ve öğretmen sayısındaki yetersizlikler nedeniyle uygulamaya yeterince geçirilemediği görülmüştür.

1968 programında toplu öğretim esasının tüm sınıflar için öngörüldüğü, programın yürütülmesi konusunda öğretmenin daha yetkin kılındığı, çağdaş program geliştirme anlayışına daha çok yaklaşıldığı görülmüştür.

X. Milli Eğitim Şurasından XV. Milli Eğitim Şurasına kadar tartışılan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretimin 1971-1972 öğretim yılında pilot uygulamasının başlatıldığı, 1739 sayılı Yasa ile 8 yıl ilkesinin kabul edildiği ve 4306 sayılı Yasa ile uygulamanın yasal adının konularak tüm öğrencileri kapsamının sağlandığı, ilköğretimin 6. 7. ve 8. sınıflarında da toplu öğretim esasının benimsendiği görülmüştür.

Öğretmenlerin toplu öğretimin niteliğini yeterince bilmemeleri, gereğine inanmamaları, imkanların yetersizliği, basılı eğitim araçlarına gereğinden fazla yer verilmesi toplu öğretim sisteminin uygulamaya tam anlamıyla geçirilememesinin önemli engelleri olarak görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde alt problemlerin çözümlenmesi ile elde edilen verilere dayalı olarak sonuçlar çıkarılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

SONUÇLAR

1. Cumhuriyet döneminin ilk eğitim programlarının 1924 yılında dersler çizelgesi şeklinde düzenlendiği görülmüştür.

2. Toplu Öğretim uygulamasına ilk kez 1926 İlkokul Programında, ilkokulun ilk üç sınıfında derslerin hayat bilgisi etrafında toplulaştırılması ile geçilmiş, bu programla, toplu öğretimin gereği olan okul ile yaşam arasında bağ kurulmuş, çocuğa görelilik ve yakın çevre kavramları ağırlık kazanmıştır.

Yine ilk olarak bu programda her derste, öğretmene yol gösterici ilke, yöntem ve tekniklere de yer verilmiştir. Bu anlayışlar temel alınarak hazırlanan 1936 ve 1948 programları da, bir kılavuz kaynak kitap görünümünde olan 1968 ilkokul programına temel oluşturmuştur. 1968 programında;

Türk milli eğitiminin hedefleri,

İlköğretimin hedefleri,

İlkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri,

Programın uygulanması ile ilgili genel esaslar,

Yöntem ve teknikler,

Planlama ve uygulama

Derslerin özel hedefleri, açıklamaları, üniteleri ve alt konu başlıkları,

Eğitim ve öğretimde yararlanılacak araç-gereçler,

Birleştirilmiş sınıflar için genel açıklamalara yer verilmiştir.

3. 1968 programı ile ilkokulun II. devresindeki derslerin bir kısmı sosyal bilgiler ve fen ve tabiat bilgileri etrafında toplulaştırılarak toplu öğretim uygulamasına ilkokulun tüm sınıflarında geçilmiştir. Bu program küçük değişikliklerle sekiz yıllık temel eğitim uygulamalarının başlamasına kadar uygulanmıştır.

4. Sekiz yıllık temel eğitim uygulamaları başlamadan önce ortaöğretim I. kademesini teşkil eden ortaokulların müfredat programları VII. MEŞ kararları ile değiştirilmiş ve fizik, kimya ve tabiat dersleri fen bilgisi adı altında toplanmış, böylece toplu öğretim uygulamaları o günün ortaokullarına girmiştir. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmesi ile birlikte II. kademeyi teşkil eden VI. VII. ve VIII. sınıflarda, daha önce ortaokullarda ve ilköğretim uygulamasına başladıktan sonra ilköğretimin II. kademesinde yer alan fen bilgisi dersi aynen devam etmekte olup VI. ve VII. sınıflarda "Milli Tarih" ve "Milli Coğrafya" derslerinin "Sosyal Bilgiler" adı altında birleştirilmesi kararlaştırılmış, böylece kesintisiz zorunlu ilköğretimin II. kademesinde de toplu öğretim uygulaması kabul edilmiştir.

5. Eğitim programları ile ilgili çalışmalar 1982 yılında TTK tarafından kabul edilen hedef, hedef davranış, işleyiş ve değerlendirme öğelerini içeren bir program modeli çerçevesinde sistematik bir biçimde yeniden ele alınmıştır. Her ders için bir kılavuz kaynak kitap hazırlama çalışmalarına başlanmış, bu çalışmalar halen devam etmektedir.

6. 1980 yılına kadar hazırlanan programlar bu araştırma için incelenenler temel öğeler açısından ele alındığında şu sonuçlar elde edilmiştir:

Hedeflerin saptanmasında toplum, birey ve konu alanının gereksinimleri göz ardı edilmiştir.

İçerik Türk milli eğitiminin belirlenen hedeflerine ulaştırarak şekilde belirlenememiş, konuların öğretimi ön plana çıkmıştır. Geleneksel anlayış çerçevesi içinde ve disiplinlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenen içeriğin, hayata dönük olmadığı ve birbirinden bağımsız ele alındığı görülmüştür.

Eğitim durumlarının düzenlenmesinde öğretmene

büyük roller yüklenmiş; öğretmenler, eğitim durumlarının düzenlenmesi ve içerik açısından yeni gelişmelerle donatılmamıştır.

Değerlendirme ise eğitim ve öğretim hedefleri dikate alınmadan ve tamamen öğrenci başarısını ölçmek üzere yapılmış; ölçme değerlendirme tekniklerine programlarda yer verilmemiştir.

7. 1982'den sonra hazırlanan programlarda bazı dersler için tespit edilmiş olan örnek eğitim ve sınav durumları yetersizdir.

8. Okullarımızda en çok ilgi gören toplu öğretim sistemleri "İlgi Merkezleri Sistemi" ile "Proje Sistemi" olmuştur.

9. Programlar, Toplu Öğretim anlayışı ile geliştirildiği halde uygulamada tam anlamıyla bu anlayışla hareket edilememiştir. Toplu Öğretim ve onun uygulanması farklı şekillerde anlaşılmıştır.

10. Toplu öğretim sistemi, bunu uygulayacak öğretmenlere yeterince tanıtılmamıştır. İlk programlarda toplu öğretimin açıklanmasına daha çok yer verilmiş, daha sonraları "belki öğretmenin yetiştirilmesi aşamasında buna yeterince yer verildiği düşüncesiyle" bundan vazgeçilmiştir.

11. Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen bilgisi derslerinin içerikleri çok yoğun ve detaylıdır. Bu durum öğrenciyi ezberciliğe itmekte ve toplu öğretimin gereği gibi uygulanmasına engel teşkil etmektedir.

12. Üst öğrenim kurumlarına giriş sınavlarında sadece bilgiye yer verilmiş olması ve sadece test yönteminin uygulanması, öğretmenleri ünite öğretiminden "ayrı konu" öğretimine yöneltmiş, sınavlarda sadece bilgi aranması, eğitimin amaçları arasında yer alan diğer beceri, tutum ve davranışların genellikle ihmal edilmesine ve bunları sağlayan toplu öğretime gereği gibi yer verilmemesine neden olmuştur.

13. İncelenen tüm programlarda Pragmatik felsefeye dayalı İlerlemecilik Akımının temel alındığı belirlenmiştir.

ÖNERİLER

Yapılan araştırma Türk Eğitim Sisteminin genel anlamda yeterli olmadığını göstermiştir. Sistemdeki yetersizliklerin en önemli nedeni olarak eğitim politikalarının açık ve net olmayışı ele alındığında, temel problemin Cumhuriyet'le birlikte belirlenen eğitim felsefesine uygun ve tutarlı eğitim politikalarının izlenmemiş olmasında görülebilir. Bu durum, eğitim politikasının uygulamaya yansıma şekli olan eğitim programlarının işlevsel olmasını engellemektedir. Programların işlevsel olmaması ise Toplu Öğretim Sisteminin uygulanmasını engellemektedir. Programların hazırlanmasında benimsenen Toplu Öğretim anlayışı tam

anlamıyla uygulamaya geçirilememektedir. Bu bağlamda problemlerin çözümüne yönelik öneriler aşağıda verilmiştir:

1. Gerek eğitim sisteminin yetersizliği, gerekse eğitim programlarının işlevsel olmayışına ilişkin problemlerin çözülebilmesi için açık, net ve tutarlı eğitim politikaları saptanmalıdır.

2. Eğitim politikalarının işlevselliğini sağlamak için, özellikle "Türk Eğitim Sistemi"nde süregelen merkezîyetçi anlayışının yerine, çevre ve merkez işbirliğini esas alan program geliştirme çabalarına yönelinmelidir.

3. İlköğretim programları, çocuğun ilgi ve yeteneklerini keşfetme, değerlendirme ve ilgi alanlarına yönlendirme amacına öncelik vermeli, VI., VII. ve VIII. sınıflarda seçmeli derslere işlerlik kazandırılmalı, VI. ve VII. sınıflardan itibaren yöneltme çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

4. Program uygulanmasında en önemli görevi üstlenen öğretmenlerin, öncelikle yönlendirici rolünün sağlanması ve geliştirilmesi için hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitimlerine önem verilmelidir.

5. Program belirli bir öğrenci grubunu belirli bir zaman süresi içinde yetiştirmeye yönelik düzenli eğitim durumlarının tümüdür. Bu yönüyle program;

Öğrenci merkezli olmalıdır.

Öğrencilerin programla doğrudan etkileşimini sağlayan etkileşim oryantasyonuna ağırlık verilmelidir.

Sınıf dışı etkinlikler, rehberlik ve kişilerarası ilişkilere ağırlık vermelidir.

Esnek bir yapıya sahip olmalıdır.

Sürekli bir değişme ve gelişme içinde olmalıdır.

Sınıf etkinlikleri öğretmen-öğrenci işbirliği ile planlanmalıdır.

Bilgi yükleme karakterli yapısı yerini bilgiye ulaşma ve araştırma tekniklerinin kazanılmasına bırakmalıdır.

6. Çevre ve merkez işbirliğinde hazırlanacak eğitim programı tasarıları (kılavuz kaynak kitap) öğretim yılı başında okullara gönderilmeli, öğretmenlerin bunları öğretimde kullanmaları sağlanmalıdır. Bu programlarda toplu öğretimin nasıl uygulanacağı açık seçik açıklanmalıdır.

7. Öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitim programlarında toplu öğretimin nasıl uygulanacağı konusuna yer verilmelidir.

8. Hedeflerin hiyerarşik organizasyonunda

1. Uzak hedefler

2. Genel hedefler

a. Milli Eğitimin hedefleri

b. Okulun hedefleri

3. Özel hedefler

a. Dersin Hedefleri

b. Ünitenin hedefleri

şeklinde daha ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmelidir. Ayrıca hedeflerin davranışsal tanımları yapılmalıdır.

9. Programda, bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor hedeflerin dengeli dağılımına önem verilmelidir.

10. İçeriğin seçiminde, organizasyonunda toplumsal ve bireysel yarar temel ölçütler olmalıdır. Bu amaçla da; İçerik belirlenen hedeflere ulaştırıcı olmalıdır.

Öğrencinin ilgisine yönelik seçilmeli ya da ilgisini çekecek şekilde düzenlenmelidir.

İçerik öğeleri arasında yatay ve dikey ilişkilerin kurulmasına özen gösterilmelidir.

Basitten - karmaşığa, somuttan - soyuta, yakından - uzağa ve kendi içinde bir bütünlük taşıyacak biçimde düzenlemek yoluyla içeriğin daha kolay öğrenilmesi sağlanmalıdır.

İçeriğin seçiminde ve organizasyonunda, ilgili olduğu disiplinin yapısı ve öğrenim seviyeleri de dikkate alınmalıdır.

İçerik bilimsel ve teknolojik gelişimi izleyebilecek düzeyde olmalıdır.

11. Hedefe, içeriğe, öğrenciye ve öğretmene bağlı olarak tüm yöntem ve tekniklere öğretim ortamında başvurulmalı ancak, öğrencinin çok yönlü düşüncesini, kullanmasını sağlayacak soru-cevap, problem çözme, tartışma gibi tekniklere tüm derslerde sık sık yer verilmelidir.

12. Bazı dersler için hazırlanmış olan örneğin 03.12.1997 tarih ve 161 sayılı TTK Kararı ile kabul edilen İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Programı'nda olduğu gibi "örnek eğitim durumları (işleniş)" ve "sınama durumları (değerlendirme)", programlardaki bütün dersler için daha detaylı ve açık bir şekilde hazırlanarak programa ek bir kitapçık halinde öğretmene ulaştırılmalı ve Milli Eğitim Müdürlükleri bünyesinde görevlendirilecek program geliştirme uzmanları yardımı ile öğretmene sürekli rehberlik sağlanmalıdır.

13. Değerlendirmeye programa girişte, süreç içinde ve sonuçta yer verilmeli ve değerlendirmeden elde edilecek bilgiler program geliştirme çalışmalarına dönüt sağlamalıdır.

14. Değerlendirmede, yalnız bilişsel düzey dikkate alınmamalı, duyuşsal ve davranışsal hedeflerin gerçekleşme düzeyi de dikkate alınmalıdır. Yani değerlendirilmede yalnız bilgi değil; beceri, tutum ve davranışlar da dikkate alınmak suretiyle toplu öğretim uygulaması işlevsel hale getirilmelidir.

15. "Hayat Bilgisi", "Sosyal Bilgiler" ve "Fen Bilgisi" derslerinin konuları yeniden gözden geçirilerek, öğrenci seviyesine uygun, günlük hayatla bağdaşık, görsel ve uygulamaya dönük hale getirilmelidir.

16. Kitap ve dergi gibi basılı eğitim araçlarına gereğinden fazla yer vermek çocuğun gerçekle temasını engelleyici bir etki yapacağından, özellikle ilköğretimin ilk üç sınıfında çocuğun daha çok fiziksel çevreyi incelemesine yer ve önem verilmeli, iyi bir planlama yaparak gezi, gözlem ve inceleme yapma imkanları artırılmalıdır. Bu bakımdan "Hayat Bilgisi" derslerinde okunacak kitap doğanın kitabı olmalıdır.

17. Eğitime ayrılmış olan TRT ve uydu kanallarından ilköğretimde yararlanma yoluna gidilmelidir.

18. Çağımızın vazgeçilmez aracı bilgisayarın kullanımı bir ünite ya da ders halinde ilköğretim programlarında yer almalıdır.

19. Programlar hazırlanırken temele alınan pragmatik felsefeye dayalı ilerlemecilik akımının ilkeleri uygulamaya geçirilerek, okullarımızdaki "daimici ve esasi" eğitim uygulamalarına son verilmelidir.

20. Özel eğitim ihtiyacı duyulan farklı yapıdaki öğrenciler için mevcut eğitim programlarında uygulama esnekliği sağlanmalı, öğretmenler bu konuda hizmetiçi eğitimden geçirilmelidir.

21. Toplu öğretim sisteminin eğitim sistemimizde uygulanmasıyla ilgili olarak bir alan araştırması yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AYTUNA, Hasip A. (1936) *Toplu Tedris ve Kompleks Sistem*, Bilecik: Halkevi Basımevi .
- DEWEY, John (1939) *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- ERTÜRK, Selahattin (1975) *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Yelken Tepe Yayınları No:4.
- T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI (1936) *İlkokul Programı*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- (1936) *Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- (1937) *Kültür Bakanlığı Dergisi*, Sayı: 20-1, İstanbul : Devlet Matbaası.
- (1938) *Köy Okulları Müfredat Programı*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (1926) *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, İstanbul: Milli Matbaa.
- (1948) *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Matbaası .
- (1965) *İlkokul Programı Taslağı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1988) *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- (1995) *İlkokul Programı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- (1995) *Ortaokul Programı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- (1991) *İlköğretim Okulu Matematik Programı*, Tebliğler Dergisi, Sayı:2239, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- (1992) *İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1998) *İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Programı*, Tebliğler Dergisi, Sayı: 24, İstanbul Milli Eğitim Basımevi.
- (1998 b) *İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Programı*, Tebliğler Dergisi, Sayı: 2487, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- T.C.MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (1939) *Türkiye'de Tahsil'in Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri*, İstanbul : Maarif Matbaası.
- (1962) *İlkokul Programlarında Yapılacak Değişikliklerle İlgili Rapor*, Ankara: İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- (1990) Milli Eğitim Sistemlerinde Yeniden Düzenlemeler.
- (1972) Sekiz Yıllık Okul Denemeleri Tebliği Özetleri.
- (1990) Milli Eğitim Sisteminde Yeniden Düzenleme Komisyon Çalışmaları, Ankara.
- (1997) Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Uygulaması İle İlgili Sorunlar ve Cevaplar. Ankara: İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- (1997) *İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi*, Ankara: İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- VARIŞ, Fatma (1988) *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 157.
- (1978) *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- WOFFORD, Kate (1952) *Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.